

GRUNDLOVEN, RAGER DEN MIG?!

ELEVmateriale

Historie og Samfundsfag 8.-10. klasse

www.konmuseum.dk

Indhold

Grundloven, rager den mig?!

Hvad er demokrati?

Demokrati som styreform
Demokrati som livsopfattelse
Den vigtigste lov
Demokratiets rettigheder og pligter
Demokrati kræver deltagelse

Det danske demokratis første spæde tid

Den Franske Revolution
Den danske konge afgiver sin magt

Valgretten i Junigrundloven 1849

Junigrundloven 1849
Valgretten til Folketinget og Landstinget
De syv f'er

Kampen om demokratiet

Den Gennemsete Grundlov
Fra forfatningskamp til systemskifte
Arbejderne organiserer sig
Også kvinderne organiserer sig
1915-Grundloven

Grundlovsdag i 1800-tallet

1800-tallets grundlovsfester
Højres Grundlovsfest

Efter museumsbesøget

Demokrati i dag?

Hvad er politik?
Fire ideologier
De politiske partier

Seks afsluttende opgaver

Grundloven, rager den mig?! © KØN 2021.

Tekst og redaktion: Nanna Meyer, Helene Boe Lorenz og Anna Kathrine Svenning (ansvarshavende).

Layout: Liridona Alliti og Elisabeth Stryger.

Materialet er tilknyttet et museumsbesøg. Læs mere og book på www.konmuseum.dk/undervisning. Her kan lærervejledning til forløbet også downloades.

Ophavsret til fotos, illustrationer og kildetekster: KØN har indhentet tilladelse fra rettighedshaverne til fotos, illustrationer og kildetekster, som benyttes i undervisningsmaterialet. I enkelte tilfælde har det ikke været muligt at finde frem til rettighedshaver. Hvis du kan påberåbe dig ophavsret til tekster eller billeder i undervisningsmaterialet og ikke er blevet kontaktet, beder vi dig om at tage kontakt til KØN.

Tak til elever og lærere fra Strandskolen, Elise Smiths Skole og Kragelundsskolen.

Forsidefoto: 8.b fra Kragelundsskolen, 2017.

Grundloven, rager den mig?

Danmark er et demokrati. Det betyder, at magten ligger hos flertallet af befolkningen. Sådan har det ikke altid været. For blot 200 år siden blev landet styret af en enevældig konge. Men efter pres fra folket bøjede kongen sig og accepterede en demokratisk styreform. Det skete med indførelsen af Grundloven 5. juni 1849 og fejres hvert år på Grundlovsdag, hvor du har fri fra skole, og hvor der rundt om i landet holdes politiske taler.

Det demokrati, der blev indført i 1849, var dog langt fra det demokrati, som vi har i dag. I 1800-tallet måtte kun en begrænset del af befolkningen deltage. Og i løbet af demokratiets første tid kæmpede mænd – og senere også kvinder – for, at netop deres holdninger til demokratiet blev de gældende. Det gjorde de bl.a. på Grundlovsdag, som dengang var både en fest- og en kampdag, som de fleste deltog i.

I forløbet "Grundloven, rager den mig?" skal du beskæftige dig med demokrati i en historisk og nutidig sammenhæng. Du vil på KØN møde de kvinder og mænd, som i 1800-tallet kæmpede for demokratiet. Og senere vil du møde to ungdomspolitikere, som brænder for demokratiet i dag.

I forløbet vil du:

- lære om demokratiets opståen, om Grundloven og om kampen for demokratiske rettigheder uanset køn og status
- få svar på, hvorfor demokrati ikke opstår fra den ene dag til den anden
- tage stilling til, hvordan demokratiet ser ud i dag, og hvordan du synes, det skal udforme sig
- og tænke over din rolle i demokratiet – nu og i fremtiden.

OVERVEJ

Hvad forbinder du med ordet demokrati?

Lav et mindmap. Sammenlign derefter dit mindmap med din sidemackers og snak om de forskelle og ligheder, der er i dem.

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

I hvilke situationer oplever du demokrati?

Hvor og hvornår har du selv deltaget i demokratiske beslutninger?

Hvad er demokrati?

Demokrati er et begreb, som kan have mange betydninger. Et demokrati kan også fungere på forskellige måder.

Dette kapitel handler om demokratiopfattelser, om demokratiets opståen og om rettigheder og pligter i et demokratisk samfund.

Demokrati som styreform

Demokrati er en *styreform*; en måde at styre et land på. I et demokrati er det befolkningen, der bestemmer.

Det kan gøres på flere måder. I Danmark har vi et *indirekte* eller *repræsentativt demokrati*. Det betyder, at vi ved folketingsvalg vælger en gruppe politikere, som skal repræsentere os og træffe beslutninger på vores vegne. I Folketinget sidder 179 politikere, som befolkningen har valgt, og de debatterer, stemmer og forkaster eller vedtager love. Når vi har folkeafstemninger, har vi *direkte demokrati*. Her er det den enkeltes stemme, som er med til at afgøre beslutningen.

I Danmark benytter vi os ikke så ofte af direkte demokrati, og sådan er det i de fleste demokratiske lande. I dag er Schweiz er et af de få lande, hvis styreform er bygget op omkring direkte demokrati.

Demokratiet opstod i bystaten Athen i Grækenland omkring 500 f.v.t. Dengang var demokratiet noget anderledes end det demokrati, vi har nu. Beslutningerne blev truffet på store folkefor-

samlinger, og det var derfor direkte demokrati. Derudover blev de folk, der skulle besidde vigtige poster, fundet ved lodtrækning. Det gjaldt også for dommerne. Grækerne valgte denne metode for at forhindre, at de mest rige, veluddannede og veltalende folk fik al magten. De mente, at lodtrækning var en mere fair fordeling af posterne.

Ordet '*demokrati*' kommer af de to græske ord '*demos*', som betyder '*folk*', og '*kratein*', som betyder '*herske*' eller '*styre*'. Demokrati kan derfor oversættes til '*folket hersker*' eller '*folkestyre*'.

For at deltage i demokratiet, skulle man være mand. Derudover skulle man være borger. Der var ikke forskel på rig og fattig, men kun frie mænd blev anset som borgere. Desuden skulle man være voksen, have aftjent to års militærtjeneste og have forældre, som også var borgere i Athen. Dvs. kvinder, slaver, børn og tilflyttere var ikke en del af demokratiet.

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

Hvilke fordele og ulemper kan du se ved direkte og indirekte demokrati?

Billedet, som er malet af den tyske maler Phillip von Foltz i 1852, viser den græske politiker Perikles holde tale. Perikles var både hærfører og politiker, og i år 444-429 f.v.t. blev han af befolkningen genvalgt hvert år.

Foto: Wikimedia Commons.

OVERVEJ

Hvorfor tror du, at man i 1800-tallet maler et sådant billede?

Demokratiet var i sine barndomsår udsat for stor kritik. Især de tre græske filosoffer Sokrates, Platon og Aristoteles kritiserede demokratiet voldsomt. De mente, at folket var for let påvirkeligt og for uoplyste til at danne sig selvstændige meninger, og at det derfor ville være nemt for dygtige talere at påvirke befolkningen til at stemme efter, hvad de gerne ville have dem til at stemme på.

Da romerne erobrede Grækenland i år 146 f.v.t., blev demokratiet langsomt erstattet af en ny styreform – *oligarkiet* (som betyder *fåmandsvælde* – kun få (og det var de rige) havde magten).

DIKTATUR - DET MODSATTE AF DEMOKRATI

Diktaturet er demokratiets modsætning. I et diktatur er det en enkelt person eller en gruppe, som har magten. Det kan fx være et militærdiktatur, hvor landets militær hersker, eller det kan være et enkelt parti, som bestemmer alt og forbyder andre partier at deltage. Det kan også være en konge, en præsident eller en religiøs leder, som hersker. Sidder der én person på magten, kaldes han eller hun for en *diktator*. Ordet kommer fra det latinske ord '*dictare*', som betyder at '*befale*'.

I nogle diktaturer afholdes valg, men disse er ikke demokratiske eller frie. Ofte kan befolkningen blot stemme på én person eller ét parti, eller også snydes der ved optællingen af stemmerne. Befolkningen har heller ikke de rettigheder, som knytter sig til et demokrati. Fx kan det være farligt at sige noget negativt om diktatoren.

UNDERSØG

Mange af diktaturerne kalder sig demokratiske. Det gør de, fordi demokrati forbindes med noget godt. Kom med eksempler på lande, som er diktaturer, men hvor ordet "demokratisk" indgår i landets navn. Brug internettet som hjælp.

Demokrati som livsopfattelse

Demokrati er ikke blot en styreform. Det kan også opfattes som en måde at anskue livet på, dvs. som en *livsopfattelse*.

Ser man demokrati som en livsopfattelse, mener man, at demokrati også er en måde at være sammen og danne fællesskaber på. Samtalen er demokratiets vigtigste redskab og metode til at træffe beslutninger og sikre, at alle synspunkter bliver hørt og overvejet, inden man sammen tager en beslutning.

I en demokratisk livsopfattelse anses alle mennesker som ligeværdige, og der er plads til, at man har forskellige holdninger og meninger.

Demokrati er både en styreform og en måde at leve sammen på.

Uanset om der er tale om den ene eller den anden form, så skal nedenstående tre punkter som minimum være opfyldt, før man kan sige, at noget er demokratisk:

LIGEVÆRD betyder, at nogles synspunkter ikke automatisk må være bedre end andres – der skal altid argumenteres for dem.

RESPEKT betyder, at der gives plads til, at andre har andre holdninger end en selv.

TALEFRIHED betyder, at alle har lige meget ret til at udtale sig om tingene.

Den vigtigste lov

Grundloven er den vigtigste lov i Danmark. I Grundloven står, hvordan magten er fordelt.

UNDERSØG

Brug internettet og find ud af, hvor mange gange Grundloven er blevet ændret – og hvorfor man har ændret den.

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

Hvorfor tror du, det er så svært at ændre Grundloven?

Den er således rammerne for vores demokrati. I Grundloven står også de allermest grundlæggende pligter og rettigheder, som vi har i samfundet.

Alle andre love, som vedtages, skal overholde bestemmelserne i Grundloven. En gang imellem diskuteres, hvorvidt en lov er *grundlovsstridig*. Er en lov grundlovsstridig, er den i strid med Grundloven – og dermed ulovlig.

Når en rettighed er *grundlovssikret*, betyder det, at den står i Grundloven og dermed (som udgangspunkt) ikke kan ændres.

Grundloven er den lov, der er sværest at ændre. Først skal Folketinget vedtage forslaget om grundlovsændringen. Derefter skal regeringen udskrive valg. Efter valget skal det nye Folketing igen vedtage ændringen. Og så skal ændringen til folkeafstemning, hvor et flertal skal stemme for, og dette flertal skal udgøre mindst 40 % af de stemmeberettigede.

Demokratiets rettigheder og pligter

I et demokrati har borgeren en række rettigheder. En del af de rettigheder, vi har i Danmark, blev indskrevet i Grundloven i 1849. Du vil høre mere om Grundloven senere i forløbet.

Grundloven sikrer borgerne en række frihedsrettigheder; fx *ytringsfrihed*, *forsamlingsfrihed* og *religionsfrihed*. Grundloven indeholder dog også en række begrænsninger, som har til formål at beskytte demokratiet. Fx må foreninger ikke opfordre til vold.

Grundloven 1849, 1866, 1915 og 1953. Grundloven er blevet ændret flere gange siden 1849. De originale grundlove findes på Rigsarkivet. På Rigsarkivets website www.sa.dk kan du bladre i elektroniske udgaver af grundlovene.

Foto: Rigsarkivet.

I et demokrati skal alle være lige for loven. Det betyder, at loven ikke må være til fordel for enkeltpersoner eller for statsmagten. Derfor skal domstolene være uafhængige af politikerne. Det kalder man for *retssikkerhed*, og opfylder en stat dette, er det en *retsstat*. For at sikre dette står der i Grundloven, at magten skal deles i tre: I den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt. En sådan inddeling kalder man for *magtens tredeling*.

Man kan dele en borgers rettigheder ind i tre: *De civile, de sociale og de politiske rettigheder*.

Eksempler på de *civile* rettigheder er de personlige friheder, så som trosfrihed, ytringsfrihed og ejendomsret. De handler om det enkelte menneskes ret til frit at udfolde sig i samfundet.

De *sociale* rettigheder er fx ret til uddannelse eller til hjælp fra det offentlige, hvis ikke man kan klare sig selv. De handler om at give lige vilkår for livsudfoldelse.

De *politiske* rettigheder handler om ret til at deltage i demokratiet. De handler om lige ret til at påvirke de politiske beslutninger.

I et demokratisk samfund har man foruden rettigheder også en række pligter. I Grundloven står

der fx, at vi har pligt (og ret) til at modtage undervisning samt pligt til at overholde de love, som Folketinget vedtager. Desuden har mænd over 18 år værnepligt.

MAGTENS TREDELING

Den lovgivende magt: Folketinget, som vedtager lovene.

Den udøvende magt: Regeringen, som skal regere landet efter de love, Folketinget har vedtaget.

Den dømmende magt: Domstolene, som skal dømme efter de love, som Folketinget har vedtaget.

Der findes regler, som beskriver rettigheder og pligter for de fleste fællesskaber i Danmark. Fx har du ifølge Trivsels erklæringen, som er en tekst udarbejdet af en række organisationer og underskrevet af undervisningsministeren, *ret* til ikke at blive mobbet på din skole. Hvis du bliver mobbet, kan du sige det til en lærer, som så har *pligt* til at gribe ind.

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

Hvilke regler har I i klassen, som beskriver de rettigheder og pligter, I har over for hinanden? Kender du andre fællesskaber, som du indgår i, hvor der er nedskrevne regler?

Unge i demonstration – én måde at fremføre sine holdninger på.

Foto: KPnet.

Demokrati kræver deltagelse

For at et demokrati kan fungere, kræver det, at befolkningen deltager i det. Stemmer ingen ved folketingsvalgene, eller er alle ligeglade med, hvilke beslutninger der træffes, er det jo ikke et folkestyre. Demokrati stiller derfor store krav om, at borgerne følger med og tager stilling til de politiske debatter, der foregår.

Der er ikke *deltagelsespligt* til demokratiet. Du kan frit vælge, hvorvidt du vil deltage eller ej. Men hvis du ikke deltager, kan du ikke være sikker på, at dine interesser bliver varetaget. Giver du ikke din mening til kende, er der jo ingen, som hører den. Når du deltager i demokratiet, udvikler du dig

også som person. Du bliver bedre til at se tingene fra flere synsvinkler, lytte til andre samt argumentere for dine egne holdninger. Og det er kompetencer, som er vigtige i nutidens samfund.

I skolen lægges der stor vægt på, at du og dine klassekammerater uddannes til at blive demokratiske medborgere. I Folkeskolens formålsparagraf står der:

"Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati".

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

Hvorfor indfører man ikke deltagelsespligt til demokratiet? Hvad ville der ske, hvis man gjorde dette?

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

Hvad betyder ordene "åndsfrihed" og "ligeværd"?

Hvad kan det betyde for jer i praksis?

Oplever du at være en del af et demokrati i skolen?

Det danske demokratis første tid

Demokratiet i Danmark opstod ikke fra den ene dag til den anden. Det var en langsom og proces, som tog sin begyndelse i dramatiske begivenheder uden for Danmark.

I dette kapitel skal du arbejde med de demokratiske ideer, som opstod i 1700-tallet, og med årene omkring midten af 1800-tallet, hvor den danske konge afgav sin magt.

Før du læser kapitlet, skal du kende disse ord:

Enevælde er en styreform, hvor det er en monark, fx en konge, der bestemmer.

Revolution er en pludselig og ofte voldelig omvæltning af samfundet, som leder til en ny styreform.

Statsbankerot er en situation, hvor staten ikke længere kan betale sine udgifter – den går konkurs.

Hertugdømme er et landområde, som en hertug råder over, men som stadig er underlagt kongen.

Abdicere betyder at afgive magten eller tronen.

Forfatning er et sæt grundlæggende regler for, hvordan et samfund organiseres og styres.

Ordene er i teksten markeret med *.

Den Franske Revolution

I 1700-tallet begyndte man i Europa at sætte spørgsmålstegn ved samfundets traditionelle opbygning og ved religionens betydning. Det var en tid, som satte videnskaben, fornuften og mennesket i centrum. Perioden kaldes for *Oplysningstiden*.

De mænd og kvinder, som diskuterede og skrev om de nye ideer, kalder man for oplysningstænkere. Oplysningstækerne interesserede sig for, hvordan mennesket ved at bruge sin fornuft kunne skabe et bedre samfund. De var kritiske over for enevælden, som i denne periode var den mest udbredte styreform i Europa. De ønskede, at alle mennesker skulle være frie og have lige rettigheder – og dermed også demokrati.

"Friheden fører folket på barrikaderne" af den franske maler Eugène Delacroix fra 1830 er et af de mest berømte malerier, som skildrer Den Franske Revolution. Maleriet hænger på kunstmuseet Louvre i Paris.

Foto: Wikimedia Commons.

DEBATTÉR

Hvad ser I på billedet?

AT VÆRE OPLYST

I "Ordbog over det danske sprog" finder du følgende definition af ordet 'oplyst': "at være i besiddelse af viden og (deraf betinget) evne til selvstændig og fordomsfri tænkning og opfattelse."

En del af oplysningstænkningen var franskmænd, og i Frankrig blev deres tanker flittigt debatteret. Det franske samfund var på dette tidspunkt et *stændersamfund*. Det vil sige, at samfundet var inddelt i tre grupper (som man kalder for stænder): Kirkens folk, som var første stand, adelen, som var anden stand, og bønder og borgere, som var tredje stand. Hver stand havde forskellige pligter og rettigheder. Det var fx kun bønder og borgere, som var tvunget til at betale skat. Efter i en

årrække at have været i krig med udlandet var Frankrig på vej mod statsbankerot*. Befolkningen sultede, og mange var utilfredse med den måde, samfundet var opbygget på. Utilfredsheden resulterede i et blodigt oprør i sommermånederne 1789. Kongen endte senere med at blive henrettet, og der blev vedtaget en række love, som afskaffede stænderne. Dette oprør kalder man for Den Franske Revolution*.

FRIHED, LIGHED OG BRODERSKAB

Frihed, lighed og broderskab blev kampråbet under Den Franske Revolution.

Det latinske ord for frihed er '*liber*', og folk, som var tilhængere af en større frihed, blev kaldt for '*liberalister*'.

KILDE 1

Her ser du en politisk tegning af de tre stænder i 1700-tallets Frankrig.

KILDEARBEJDE

- Hvordan er stænderne placeret, og hvorfor tror du, at de er placeret sådan?
- Hvem tror du kunne være tænkt som modtagere af billedet?
- Vil man kunne tegne et lignende billede af nutidens samfund? Hvis du synes, at man kan: Hvordan skulle det så se ud?

Foto: Wikimedia Commons.

KILDE 2

Den franske Menneskerettighedserklæring 1789

Den 29. august 1789 vedtog man i Frankrig Menneskerettighedserklæringen. Den bestod af 17 paragraffer eller punkter og var, trods sit lange navn, kun på 300 ord.

Uddrag af Menneskerettighedserklæringen:

1. Menneskene fødes og forbliver lige i rettigheder. Sociale forskelle kan kun accepteres, hvis det er til det fælles bedste.
2. Formålet for enhver politisk sammenslutning er at bevare de naturlige rettigheder. Disse er friheden, ejendomsretten, sikkerheden og retten til modstand mod undertrykkelse.
3. Friheden består i at kunne gøre det, som ikke skader nogen anden; brugen af de naturlige rettigheder begrænses kun af, at de andre borgere sikres de samme rettigheder. De grænser kan kun bestemmes ved lov.
4. Grundlaget for al magt hviler hos folket. Ingen stand og ingen person kan udøve nogen autoritet, som ikke udtrykkeligt stammer fra dette.
5. Lovene kan kun forbyde handlinger, der er skadelige for samfundet. Hvad der ikke er forbudt ved lov, kan ikke forhindres, og ingen kan tvinges til at gøre, hvad der ikke er befaleet.

KILDEARBEJDE

- Læs punkterne i Den franske Menneskerettighedserklæring (kilde 2) og formulér hvert punkt med dine egne ord.
- Hvad er erklæringens vigtigste grundprincipper?
- Hvilken betydning fik erklæringen, tror du?
- Har erklæringen betydning i dag?

Foto: Wikimedia Commons.

Den danske konge afgiver sin magt

Siden 1660 havde Danmark haft en enevældig* konge. Men utilfredsheden med kongens magt ulmede i krogene i starten af 1800-tallet. I hertugdømmerne* Slesvig og Holstein, som var en del af det danske rige, krævede man, at enevælden blev afskaffet, og at hertugdømmerne blev en del af Det tyske Rige igen. I Danmark demonstrerede de nationalliberale, som var folk, som kæmpede for en fri forfatning*. Og ude i Europa var der flere blodige oprør mod enevælden, bl.a. et oprør i Paris i 1830, som endte med, at den franske konge måtte abdicere*. Uroen førte til, at den danske kong Frederik d. 6. i 1834 oprettede fire rådgivende stænderforsamlinger. Med disse håbede han, at befolkningen ville falde til ro.

Men befolkningen faldt ikke til ro, og da Frederik d. 6. døde i 1839, var han meget upopulær. Hans efterfølger Christian d. 8. vægrede sig også mod at afvikle enevælden. Men presset fra befolkningen var stort. I 1846 samlede bønderne sig i foreningen "Bondevennernes Selskab", og de indledte et samarbejde med de nationalliberale. Christian d. 8. indså, at enevældens dage var talte. I 1847 påbegyndte han forberedelserne til at udarbejde en forfatning*, men han døde, inden arbejdet blev færdigt.

Frederik d. 7. malet af Heinrich August Schiøtt (1823-1895).
Foto: Wikimedia Commons.

STÆNDERFORSAMLINGER

Stænderforsamlingerne bestod af mænd, som havde store formuer eller ejede store landområder. Det betød, at kun omkring 3 % af befolkningen havde stemmeret. Medlemmerne af stænderforsamlingerne mødtes hvert andet år for at debattere forslag til nye love. De havde ingen egentlig magt, men kunne kun rådgive kongen. Selvom de ikke havde direkte indflydelse på lovgivningen, fik de betydning for udviklingen af en mere demokratisk styreform. De pressede på for at få kongen til at afgive magt, og de skabte en politisk bevidsthed i befolkningen, som var første skridt på vej mod demokrati.

Da Frederik d. 7. blev konge i starten af 1848, fortsatte han sin fars arbejde. I marts udpegede han et ministerium, *Martsministeriet*, der bl.a. skulle sørge for, at der blev valgt en forsamling, der skulle udarbejde en forfatning for det danske rige. Denne forsamling, *Den Grundlovgivende Rigsforsamling*, kom til at bestå af 114 folkevalgte repræsentanter og 38, der var udpeget af kongen. Holdningsmæssigt bestod Den Grundlovgivende Rigsforsamling af tre næsten lige store grupper: De konservative, de nationalliberale og bondevennerne. Disse grupperinger var ikke partier, men blot samlinger af mennesker med fælles interesser.

I slutningen af maj vedtog Den Grundlovgivende Rigsforsamling forfatningsudkastet med et stort flertal, og 5. juni 1849 underskrev Frederik d. 7. den nye grundlov, som man kaldte for *Junigrundloven*. Demokratiet var nu en realitet.

Foto: Wikimedia Commons.

KILDE 3

Her ser du et maleri, som skal vise Den Grundlovgivende Rigsforsamlings første møde d. 23. oktober 1848. Maleriet er udarbejdet af Constantin Hansen og er malet i årene 1860-1864.

KILDEARBEJDE

- Hvad ser du på billedet?
- Brug internettet, og find ud af, hvem der er forrest, og hvem der er bagerst på billedet.
- Hvem sidder på balkonen? Og hvorfor er de placeret der?
- Tror du, at billedet er en troværdig gengivelse af Den Grundlovgivende Rigsforsamlings første møde? Hvorfor / hvorfor ikke?

Valgretten i Junigrundloven 1849

Tiden op til den første grundlov var præget af store uenigheder om Grundlovens indhold. Et af de mest diskutererede punkter var bestemmelserne for, hvor bred valgretten skulle være – dvs. hvem der skulle være en del af demokratiet, og hvem der ikke skulle.

Dette kapitel handler om dem, der var *inkluderet* (med) og dem, som var *ekskluderet* (ikke med) i den første udgave af demokratiet.

Før du læser kapitlet, skal du kende disse ord:

En **væerge** betyder en person, der bestemmer over ens penge og tager sig af de af ens sager, der har med lov og ret at gøre.

Underlagt betyder tvunget til at rette sig efter noget.

Beføjelser betyder at have ret til at træffe beslutninger.

Et **sogn** er et kirkeligt distrikt, hvis beboere er fælles om en kirke, og som ledes af et menighedsråd

Moral betyder ens opfattelse af hvilke handle- og tænkemåder, der er rigtige eller forkerte.

At **blive forsørgt** betyder, at der bliver sørget økonomisk for en og sørget for, at man har hvad, der skal til for at leve ordentligt, f.eks. mad, tøj og et sted at bo.

Sogneråd betyder det folkevalgte råd, der leder et sogn.

Moralsk fordærvet betyder at være ødelagt eller skadet gennem dårlig påvirkning eller manglende opdragelse.

Ordene er i teksten markeret med *.

Junigrundloven 1849

Den første grundlov blev kaldt for *Danmarks Riges Grundlov af 5. juni 1849* eller blot *Junigrundloven*. Grundloven bestod af 100 punkter. Disse punkter kalder man for *paragraffer*. Nogle af de centrale punkter var:

- *De borgerlige frihedsrettigheder*: Der blev fx indført ytringsfrihed, trykkefrihed, religionsfrihed, forenings- og forsamlingsfrihed (se afsnittet "Demokratiets rettigheder og pligter").
- *Magtens tredeling*: Den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt.

Den dømmende magt fik domstolene. Rigsdagen fik den lovgivende magt – dvs. den bestemte lovene i landet. Og den udøvende magt fik kongen. Han skulle sørge for, at lovene blev ført ud i livet. I praksis overlod han det til regeringen. For at lovene blev gyldige, skulle kongen underskrive dem, og dette kunne han nægte.

- *Kongens position:* Kongen var ansvarsfri. Det betød, at han ikke kunne tiltales eller dømmes for noget. Derimod var ministrene ansvarlige

for magtudøvelsen.

- *Valgret:* Der blev indført stemmeret, men ikke til alle. De, som havde stemmeret, kunne være med til at vælge Rigsdagen.
- *Rigsdagens sammensætning:* Den folkevalgte forsamling kaldte man for Rigsdagen, og den skulle bestå af to kamre; Folketinget (101 mænd) og Landstinget (51 mænd). For at et lovforslag kunne vedtages, skulle begge kamre stemme for.

UNDERSØG

Gå på Folketingets side om Grundloven:

<http://www.ft.dk/Dokumenter/Publikationer/Grundloven/Min%20grundlov.aspx>

og find ud af, hvilke kapitler og paragraffer magtens tredeling og borgernes rettigheder står i.

RIGSDAGEN 1915

FOLKETINGET
114 medlemmer

LANDSTINGET
66 medlemmer

I 1953 blev Landstinget afskaffet.
I dag består Folketinget af 179 medlemmer.

Valgretten til Folketinget og Landstinget

Der var forskel på valgretten til Folketinget og til Landstinget. Bestemmelserne kunne læses i juni-

grundlovens paragraf 35-36 og 39-40. Du skal nu læse paragrafferne.

Inden du læser paragrafferne, skal du kende disse ord:

Valgret betyder stemmeret.

Uberygтет betyder ustraffet.

Indfødsret betyder statsborgerskab.

Husstand betyder en gruppe mennesker, der bor sammen, men som ikke nødvendigvis er i familie med hinanden.

At stå i privat tjenesteforhold betyder at være tjenestefolk.

Nyde understøttelse betyder at modtage økonomisk støtte fra det offentlige.

Fattigvæsenet var den offentlige forsørgelse af fattige mennesker.

Bo betyder en persons samlede formue.

Stad betyder by.

Valgbar betyder at kunne vælges.

Opbuds- eller fallitbehandling betyder konkursbehandling, dvs. at man ikke kan tilbagebetale de penge, man skylder.

Rbd. er en gammel dansk møntenhed. Forkortelsen står for rigsbanksdaler.

Svare i direkte skat betyder at betale skat.

Ordene er i kilderne markeret med *.

KILDE 4

Paragraf 35 og 36 i Junigrundloven – valgret til Folketinget

§ 35.

Valgret* til Folketinget har enhver uberygтет* mand, som har indfødsret*, når han har fyldt sit 30te år, medmindre han:

- a) uden at have egen husstand* står i privat tjenesteforhold*;
- b) nyder eller har nydt understøttelse* af fattigvæsenet*, som ikke er enten eftergiven eller tilbagebetalt;
- c) er ude af rådigheden over sit bo*;
- d) ikke har haft fast bopæl i et år i den valgkreds eller den stad*, hvori han opholder sig på den tid, valget foregår.

§ 36.

Valgbar* til Folketinget er, med de i § 35 a, b og c nævnte undtagelser, enhver uberygтет* mand,

som har indfødsret, når han har fyldt sit 25de år.

Paragraf 39 og 40 i Junigrundloven – valgret til Landstinget

§ 39.

Valgret til Landstinget har enhver, der ifølge § 35 har valgret til Folketinget.

§ 40.

Valgbar til Landstinget er enhver uberygтет* mand, som har indfødsret, og hvis bo ej er under opbuds- eller fallitbehandling*, når han har fyldt sit 40de år og i det sidste år enten har svaret i direkte skat* til staten eller kommunen 200 rbd*., eller godtgør at have haft en ren årlig indtægt af 1200 rbd.

KILDEARBEJDE

- Læs paragrafferne.
- Skriv med egne ord:
  - Hvilke krav skal man opfylde for at have stemmeret og for at kunne vælges til Folketinget?
  - Hvilke krav skal man opfylde for at have stemmeret og for at kunne vælges til Landstinget?
- Overvej disse spørgsmål: Hvilken slags mennesker – tror du – kunne sidde i Landstinget? Hvorfor oprettede man et Landsting, og hvad var Landstingets opgave?

De syv f'er

Som du nok kan konkludere ud fra kravene til valgretten, var der en stor del af befolkningen, som var udelukket fra demokratiet. Faktisk havde hele 86% af den voksne befolkning ikke stemmeret. Disse mennesker er siden blevet inddelt i grupper

under den overordnede betegnelse *de syv f'er*, idet alle grupper begynder med bogstavet "f". De syv f'er var: *fruentimmere*, *folkehold*, *fattige*, *forbrydere*, *fallenter*, *fjolser* og *fremmede*.

Du skal nu læse om de syv grupper.

Valgretsoptøget i 1915, hvor kvinderne fejrede, at de havde fået stemmeret. Foto: KØN.

Fruentimmere

Fruentimmer er et gammeldags ord for *kvinde*. Kvinderne udgjorde ca. halvdelen af befolkningen og var således den største gruppe, som var udelukket fra demokratiet.

Indtil 1857 var alle kvinder *umyndige*, hvilket betyder, at det var kvindens far, som bestemte over hende, indtil hun blev gift. Når hun var blevet gift, var det hendes ægtemænd. Det vil sige, at en gift kvinde ikke kunne træffe selvstændige beslutninger, men skulle spørge sin ægtemand om lov. Efter 1857 fik ugifte kvinder myndighed. Men gifte kvinder var stadig ikke

myndige. Først i 1899 blev der vedtaget en lov, som bestemte, at gifte kvinder var også myndige. Manden havde dog stadig forældremyndigheden over børnene, og ved skilsmisse havde kvinden derfor ingen ret til at få børnene med sig. Kvinden var således underlagt* mænd hele livet. I praksis betød det, at hun ikke kunne bestemme over sit eget liv.

Kvindens rolle i livet var, lige som mandens, i store træk givet på forhånd. Hun skulle være hustru og mor, og størstedelen af hendes uddannelsesmuligheder og andre mulige aktiviteter var derfor kun målrettet disse roller.

Arbejdere på et teglværk - Aarhus 1886.
Foto: Den Gamle By.

Folkehold

Folkehold dækker over tjenestefolk og fx håndværkervende, der boede hos deres arbejdsgiver. Et andet ord for folkehold var *tyende*. De var samfundets underklasse og typisk ansat på gårde på landet eller hos velstillede folk i byerne.

Tjenestefolkene boede som regel hos deres arbejdsgiver. Man anså dem som en del af husholdningen, som arbejdsgiveren – dengang kaldte man ham *husbond* – rådede over. Husbondens beføjelser* stod i *Tyvendeloven*, som blev vedtaget i 1854. Her stod blandt andet, at husbonden rådede over tjenestefolkenes fulde arbejdskraft, hvilket ofte betød, at de skulle stå til rådighed døgnet rundt på nær en frieftermiddag hver anden søndag. Tjenestefolkene måtte ikke forlade deres husbonds grund uden tilladelse. Husbonden havde også

ret til at straffe sine tjenestefolk fysisk, indtil de var 16 år for kvindernes vedkommende og 18 år for mændenes vedkommende.

Alle tjenestefolk havde en *skudsmålsbog*. Det var en lille bog, hvori der stod, hvornår man var ansat, hvad man fik i løn, og hvornår ansættelsen ophørte. Hvis man rejste til et nyt sogn*, skulle præsten også notere det i skudsmålsbogen. Indtil 1867 kunne husbonden også skrive sin mening om tjenestepigens eller karlens personlighed, arbejdsvilje og moral*. Det var ikke nemt at finde nyt arbejde, hvis man havde en dårlig udtalelse i sin skudsmålsbog. Mistede man sin skudsmålsbog, eller rettede man i den, kunne man idømmes en stor bøde. Skudsmålsbogen blev afskaffet i 1921.

Fattige skulle arbejde for den hjælp, de fik. Der pakkes kakkelovnsapulver i arbejdsanstalten på fattiggården.
Foto: Frederiksberg Arkiv.

Fattige

I Junigrundloven stod der, at man havde ret til at blive forsørget* af det offentlige (kommunen eller staten), hvis man ikke kunne klare sig selv.

I 1800-tallet var der rigtig mange fattige, og i løbet af århundredet blev der bygget mange fattiggårde, hvor de fattige – *fattiglemmerne*, kaldte man dem – kunne bo.

Fattighjælpen blev betragtet som et lån. Modtog man fattighjælp, mistede man en lang række rettigheder. Disse rettigheder kunne man først få tilbage, når fattighjælpen var tilbagebetalt. Ofte var det ikke muligt for de fattige at betale gælden.

Det var ikke blot stemmeretten, man som

modtager af fattighjælp mistede. Som fattig kunne man tvangsforflyttet til fattiggårde, og man måtte ikke flytte, førend man kunne bevise, at man kunne klare sig selv. Man kunne også miste retten over sine personlige ejendele samt retten over sine børn. Sognerådene*, som styrede fattiggårdene, havde ret til at splitte familier op og sende børnene ud at tjene. Man måtte heller ikke gifte sig uden tilladelse.

I 1891 blev Fattigloven ændret. Nu blev der for første gang givet økonomisk støtte til lægebesøg, jordemoder og ved begravelse. Var man over 60 år og "værdigt trængende" (det vil sige, at man havde brug for hjælp), og havde man ikke modtaget fattighjælp de seneste 10 år, kunne man modtage økonomisk støtte uden at miste stemmeretten.

Højde 1 m, <i>11,9</i>	Hoved { L. <i>11,9</i> B. <i>15,3</i> Bi-zyg. <i>14,1</i>	v. Fod <i>28,3</i>	Klasse Nr. <i>3</i> Aur. <i>Det or ls</i> Perif. <i>mlulgrlm</i> Ejend. <i>—</i>	fødtd. <i>1873</i> i <i>V. Nordlunde</i> <i>L. K. Herd</i> Tilsynel. Alder <i>31 år</i>
Rygkrumn.		„ Mfgr. <i>12,2</i>		
Favnev. 1 m. <i>73,0</i>		„ Lfgr. <i>9,7</i>		
Siddeh. 0 m, <i>90,4</i>		„ Abmål <i>47,8</i>		
Højre Øre <i>5,7</i>				

(Reduktion 1/7).

Politifotografi af forbryder, 1906.
Foto: Århus Politihistoriske Samling.

Forbrydere

Mænd, som begik kriminalitet og kom i fængsel for dette, mistede deres stemmeret. Selvom man havde afsonet sin straf, fik man ikke stemmeretten igen.

Fattigdom var den almindeligste grund til, at folk blev kriminelle. Sulten og nøden hos fattige var stor, og der var ikke meget hjælp at få. Tyveri var derfor udbredt.

I 1800-tallets Danmark var det en udbredt holdning, at kriminelle var født som dårlige mennesker. Forbrydere var forbrydere, fordi det lå i deres natur. Mange anså forbrydere for at være ondskabsfulde og moralsk fordærvede*. Hvis man først havde begået kriminalitet, var det derfor svært efter endt fængselsstraf at komme tilbage til samfundet og få et almindeligt liv igen.

Patienter på Middelfart Sindssygehospital omkring år 1900. Foto: Middelfart Museum.

Fjolser

Ordet *fjolser* blev dengang brugt til at beskrive folk, som havde en psykisk sygdom eller var udviklingshæmmede. Man kaldte dem også for *sindssyge* eller *åndssvage*.

Der blev i løbet af 1800-tallet oprettet hospitaler for psykisk syge og udviklingshæmmede. De mennesker, som blev indlagt på disse hospitaler, blev der ofte i mange år.

Man vidste ikke ret meget om psykiske sygdomme dengang – hverken om, hvorfor de opstod, eller hvordan man skulle behandle dem. Derfor blev patienterne ofte blot opbevaret, og de behandlingsformer, de blev udsat for, kunne være mere skadelige end gavnlige.

Psykisk syge og udviklingshæmmede var umyndiggjorte – det vil sige de blev anset som værende ude af stand til at kunne træffe beslutninger og tage vare på dem selv. Derfor havde de en værge, som bestemte over dem. De havde derfor heller ikke stemmeret.

Fallenter

Ordet *fallent* kommer af det latinske ord '*fallere*', som betyder at '*slå fejl*' eller '*skuffe*'. En fallent er en, som er gået fallit eller konkurs.

Sådanne mænd havde i 1800-tallets Danmark ingen stemmeret, idet de ikke havde "råderet over eget bo", som der stod i Grundloven. Det blev anset som meget skamfuldt at være gået fallit. Kom man på fode igen, fik man stemmeretten tilbage.

Niels Christian Frederiksen (1840-1905) var politiker, men drev også flere virksomheder. I Industribanken havde Frederiksen lånt omkring 2 millioner kroner, men da banken opsagde samarbejdet, gik Frederiksen fallit. Foto: Det Kongelige Bibliotek.

En omrejsende sigøjnerfamilie.
Foto: Dansk Folkemindesamling.

Fremmede

Ordet *fremmede* dækkede over mennesker med en anden nationalitet end dansk. Ligesom i dag var man også dengang nødt til at have et dansk statsborgerskab for at kunne stemme.

De fremmede kom som oftest fra Tyskland eller Sverige eller andre lande tæt på Danmark og søgte hertil for at få arbejde. I anden halvdel af 1800-tallet kom der mere end 50.000 svenske indvandrere. Få af dem fik statsborgerskab.

Af de syv f'er fik *fruentimmerne* og *folkeholdet* stemmeret i 1915. Fra 1933 blev det muligt for *fattige*, som ikke havde tilbagebetalt deres gæld til det offentlige, at få stemmeret. *Forbrydere* og *fallenter* fik stemmeret i 1953.

I dag har den gruppe, som man tidligere kaldte for *fjolser* – udviklingshæmmede og psykisk syge, som har en værge, fordi de ikke selv kan tage vare

på deres økonomi – ikke stemmeret. Gruppen er på omkring 2000 mennesker. Den største gruppe uden stemmeret er *fremmede* – folk, som bor i Danmark, men som ikke har dansk statsborgerskab. Det drejer sig om ca. 300.000 mennesker. Disse mennesker har, efter tre år i landet, stemmeret til kommunal- og regionalvalg, men ikke folketingsvalg.

OVERVEJ

På KØN skal du dykke ned i argumenterne for og mod stemmeret til tre af f'erne (*fruentimmere*, *folkehold* og *fattige*). Men overvej allerede nu:

Hvorfor tror du, at man skulle opfylde så mange krav for at kunne få stemmeret?

Tag en f-gruppe ad gangen:

Hvorfor gav man ikke denne gruppe stemmeret i 1849?

Hvad mon man var bange for, der kunne ske, hvis denne gruppe fik valgret?

Forestil dig, at I skal beslutte noget i klassen, men kun 14% må være med til at træffe beslutningen. Er det ifølge dig demokratisk? Hvorfor/hvorfor ikke?

Hvorfor – tror du – mente mange i 1800-tallet, at det var demokratisk? (Tænk på dine overvejelser i opgaven ovenover).

Hvad mener du? Skal man have en særlig alder, viden, dannelse eller rigdom for at kunne deltage i demokratiet?

Kampen om demokratiet

En stor del af befolkningen blev i Junigrundloven udelukket fra at deltage i demokratiet. Til gengæld åbnede Grundlovens bestemmelser om ytringsfrihed, forsamlingsfrihed og trykkefrihed op for, at de ekskluderede grupper endelig kunne få lov til at kæmpe for bedre vilkår og ligestilling i rettigheder.

Anden halvdel af 1800-tallet var således præget af en debat om rettigheder til de grupper, som ikke havde stemmeret. Perioden var også præget af en uenighed om, hvordan man skulle tolke Grundloven. Denne uenighed førte til magtkampe mellem de to største partier Det Forenede Venstre og Højre. Det kalder man for Forfatningskampen.

Før du læser kapitlet, skal du kende disse ord:

Privilegeret betyder at have særlige rettigheder eller særlig gode vilkår.

Bestemmelser betyder regler eller gældende lov.

En **socialist** er en, der er tilhænger af socialisme. Socialismen er en ideologi, der ønsker et samfund, hvor alle er lige og ejer værdierne i fællesskab. Louis Pio var socialist og kæmpede for at forbedre arbejdernes løn- og arbejdsvilkår.

En **fagforening** er en forening for arbejdere eller lønmodtagere i et bestemt fag. Fagforeningen arbejder for at forbedre medlemmernes løn- og arbejdsvilkår.

Menighedsråd er et råd, der styrer det kirkelige arbejde i et sogn i den danske folkekirke. Det består af sognets præster og et antal medlemmer, som menigheden har valgt.

Værgeråd var råd der tog sig af vanskelige eller forsømte og mishandlede børn, ved fx at fjerne børnene fra hjemmet i kortere tid eller permanent. En **hjelpekasse** er arbejdsløshedskasse – det vil sige en organisation, der udbetaler penge til folk, som bliver arbejdsløse.

Ordene er i teksten markeret med *.

Den Gennemsete Grundlov

I 1866 blev *Den Gennemsete Grundlov* vedtaget.

Den Gennemsete Grundlov var en ændret udgave af den oprindelige Junigrundlov. Man vedtog disse ændringer, idet et flertal i Rigsdagen mente, at den oprindelige grundlov var for åben for fortolkninger. Ligeledes mente man, at alt for mange havde fået stemmeret.

I den Gennemsete Grundlov ændrede man i bestemmelserne for, hvordan Landstingets medlemmer skulle vælges. Man indførte den *privilegerede** valgret, der betød, at 27 ud af de i alt 66 Landstingsmedlemmer blev valgt efter samme regler som ved Junigrundloven.

De næste 27 blev udvalgt af landets rigeste mænd, og de sidste 12 blev udpeget direkte af kongen selv. I Folketinget gjaldt stadig de bestemmelser*, som stod i den første grundlov.

Den Gennemsete Grundlov resulterede derfor i et forskelligt sammensat Landsting og Folketing. Idet bønderne var den største gruppe i samfundet, fik deres parti, Det forenede Venstre, også flertallet i Folketinget. Men på grund af den privilegerede valgret til Landstinget fik de velhavendes parti, Højre, magten i Landstinget.

Fra forfatningskamp til systemskifte

Kongen støttede Højre. Han var også den, som udpegede ministre til regeringen, og den var derfor sammensat af folk fra Højre. Det var Venstre utilfredse med, for de havde fra 1872 flertallet i det største ting – Folketinget – og mente derfor, at de skulle danne regering. De mente også, at det ville være mere demokratisk, da Folketinget var valgt af et bredt udsnit af befolkningens mænd, mens Landstinget var valgt af få, privilegerede mænd. Højre fastholdt, at det ifølge Grundloven var kongen, som skulle udpege regeringen, og at de to ting – uanset forskel på antal medlemmer og valgsystem – var ligestillede. Derfor mente Højre ikke, at Venstre kunne kræve regeringsmagten. En bitter strid om magten var hermed startet. I 1875 blev Højre-politikeren J.B.S. Estrup udpeget

af kongen til at være *konseilspræsident* (det vi i dag kalder statsminister) og dermed lede regeringen. Da Folketinget, hvor Venstre havde magten, ikke ville stemme for regeringens politik, valgte Estrup i stedet at vedtage en række midlertidige love uden om Folketinget. I Grundlovens paragraf 30 stod der nemlig, at kongen i "særdeles påtrængende tilfælde" kunne udstede foreløbige love. Denne periode, hvor Danmark blev styret af midlertidige love, kaldes for *Provisorietiden*. Når noget er *provisorisk*, betyder det, at det kun skal gælde i kort tid og derefter erstattes af noget vedvarende.

Striden (som bliver kaldt for *Forfatningskampen*) mellem Folketinget og Landstinget varede i mange år. Først i 1901 bøjede kongen og Højre sig for Venstres krav, og *parlamentarisme* blev indført. Det betød, at Venstre, som havde flertallet, kunne danne regering. Dette skifte kaldes for *Systemskiftet*.

PARLAMENTARISME

Det, som Det Forenede Venstre krævede, kaldes folketingsparlamentarisme.

Det betyder, at en regering ikke kan udnævnes, hvis et flertal i parlamentet (i Danmark: Folketinget) er imod den. Et flertal i Folketinget vil også kunne tvinge den siddende regering til at gå af eller udskrive valg.

Siden Systemskiftet i 1901 har folketingsparlamentarismen været gældende i Danmark. I 1953 blev den grundlovssikret (det vil sige, at den blev skrevet ind i Grundloven).

Arbejderne organiserer sig

I 1800-tallet opstod en ny socialgruppe i byerne: Arbejdere. Det eneste, denne gruppe ejede af værdi, var deres arbejdskraft. De arbejdede på de mange fabrikker, som især i anden halvdel af 1800-tallet skød op rundt omkring i de større byer.

Arbejdsdagen var lang (mellem 10 og 12 timer seks dage om ugen) og opslidende, og lønnen var lav. Mange arbejdere måtte have fattighjælp for at kunne overleve. Dermed mistede mændene fra arbejderklassen deres stemmeret. Mange kunne heller ikke leve op til reglen om fast bopæl i valgkredsen i et år inden valg, da arbejderne ofte måtte flytte, alt efter hvor i landet, de kunne få arbejde.

I 1871 udgav Louis Pio bladet *Socialistiske Blade*. I bladet blev arbejderne opfordret til at benytte sig

af stemmeretten og til at samle sig i fagforeninger*, så de kunne kæmpe sammen om bedre løn- og arbejdsvilkår.

Louis Pio var socialist*. Han var inspireret af England, Frankrig og Tyskland, hvor arbejderne var begyndt at organisere sig. Sammen med to andre stiftede han samme år en dansk afdeling af den socialistiske arbejderforening *Første Internationale*, og på kort tid fik foreningen omkring 5000 medlemmer i København og ca. 2500 medlemmer i de andre byer.

Det var startskuddet til dannelsen af en lang række fagforeninger. I fagforeningerne kæmpedes for bedre vilkår til arbejderne, men også for stemmeretten, og arbejderne blev opfordret til at bruge deres stemme på politikere, som kæmpede for deres sag. I 1884 lykkedes det at få to socialdemokrater valgt ind i Folketinget.

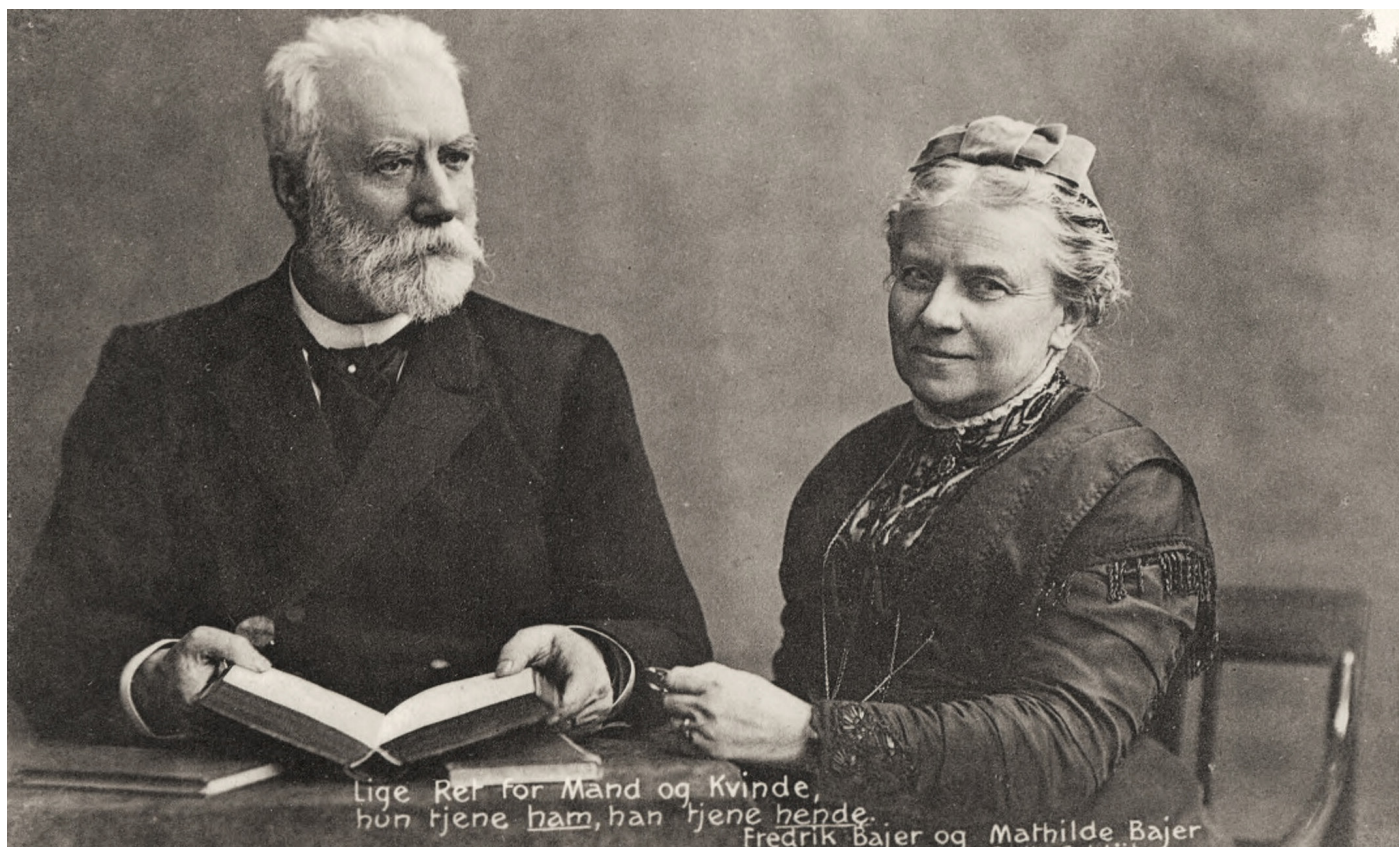
KILDE 5

Her ser du en af Socialdemokratiets tidlige valgplakater. Plakaten er fra 1926.

Foto:
Arbejdermuseet

KILDEARBEJDE

- Hvad sker der på billedet, og hvem var målgruppen?
- Find nutidige valgplakater på nettet og diskuter forskellene. Hvem er på plakaterne, hvorfor og hvem taler de til?

Ægteparret Fredrik og Mathilde Bajer stiftede Dansk Kvindesamfund i 1871.

Foto: Det Kongelige Bibliotek.

Også kvinderne organiserer sig

Der var få, der talte kvindernes sag i Rigsdagen*. En af dem var venstrepolitikerens Fredrik Bajer, som sad i Folketinget. Han var gift med kvindere-ttighedsforkæmperen Mathilde Bajer. Sammen stiftede de i 1871 Dansk Kvindesamfund.

Dansk Kvindesamfund kæmpede i de første år især for, at ugifte kvinder fik mulighed for få en uddannelse og et arbejde, samt for at kvinder blev mere ligestillede med mænd i ægteskabet. Senere kom også stemmeretten på Dansk Kvindesamfunds dagsorden.

I 1886 fremsatte Fredrik Bajer det første lovforslag om stemmeret til kvinder. Helt konkret gik forslaget ud på, at skattebetalende kvinder i København skulle have mulighed for at kunne stemme til byrådet (det vil sige deltage i kommunalpolitik). Loven blev forholdsvis positivt modtaget. Mange

var dog kritiske over for, at også gifte kvinder var inkluderet. Fredrik Bajer ændrede dette, så lovforslaget handlede om ugifte kvinder og enker. Lovforslaget blev vedtaget af Folketinget, men nedstemt i Landstinget. Sådan gik det gang på gang i de følgende år, hvor lovforslag om kvinders stemmeret blev fremsat og vedtaget i Folketinget og nedstemt af Landstinget hele 10 gange.

Rundt om i landet dannedes *kvindevalgretsforeninger*. Disse foreninger kæmpede for stemmeret til kvinder. Det gjorde de ved at holde offentlige møder, hvor de fremsatte deres krav. De tog også til offentlige vælgermøder, hvor de stillede politikerne spørgsmål om stemmeretten. Derudover udgav de blade, som handlede om kampen for stemmeretten. På den måde nåede de ud til en stor del af befolkningen med deres budskab.

OVERVEJ

Hvad kunne kvinderne få ud af at stille spørgsmål til politikerne ved offentlige vælgermøder?

1915-Grundloven

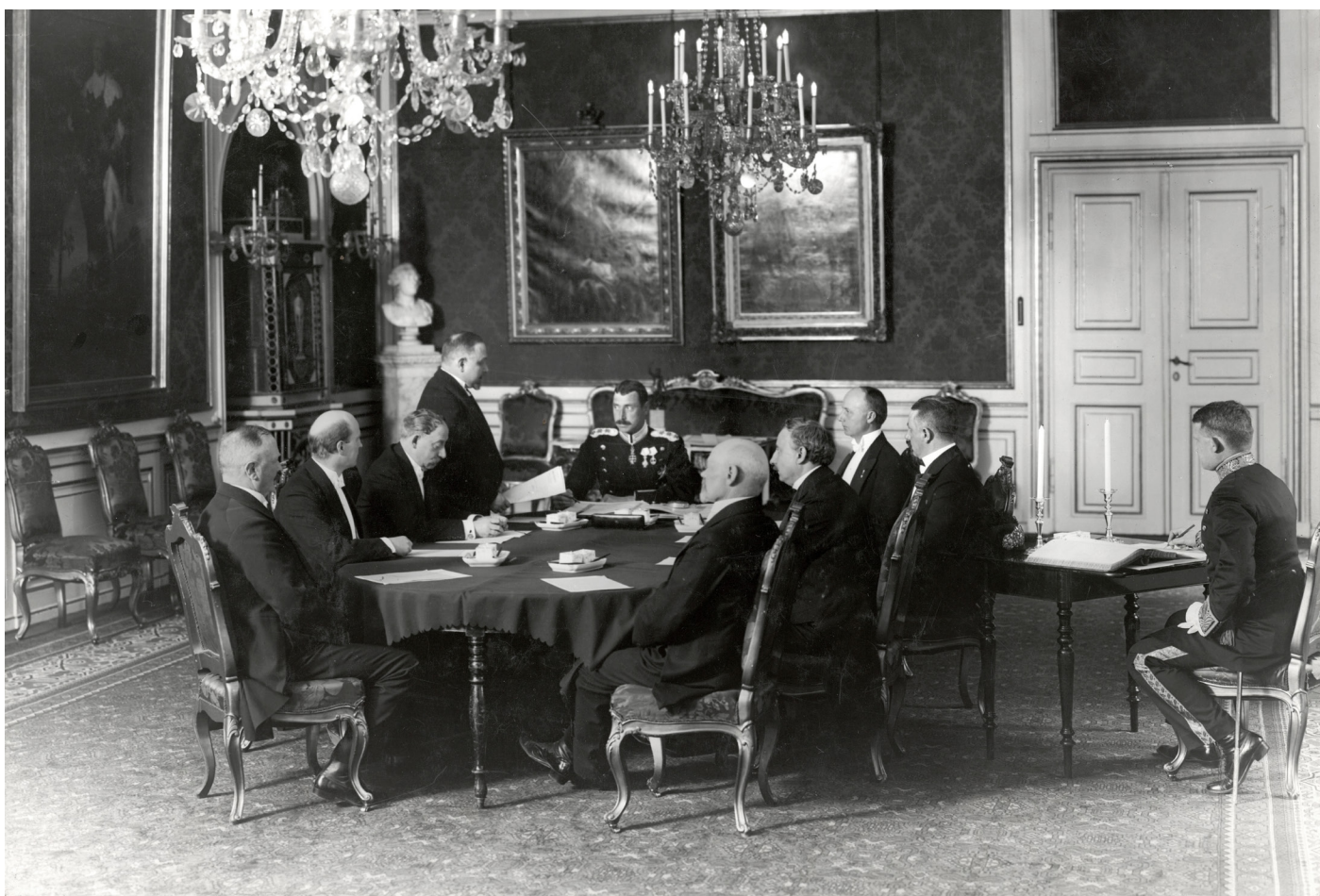
Systemskiftet i 1901 banede vejen for de sidste skridt mod stemmeretten til kvinder og tjenestefolk. Den nye Venstre-regering oprettede en række råd, hvor også to af de ekskluderede grupper – kvinder og tjenestefolk – måtte stemme og stille op: Menighedsråd* i 1903, Værgeråd* i 1905 og Hjælpekasser* i 1907.

I 1908 fik kvinder og tjenestefolk kommunal valgret. Nu kunne de deltage i kommunalpolitik. Og seks år senere – den 5. juni 1915 – underskrev kong Christian d. 10 en ny udgave af Grundloven, som sikrede kvinder og tjenestefolk stemmeret til Folketinget og Landstinget. Den privilegerede stemmeret til Landstinget blev i samme omgang afskaffet.

DE FØRSTE PARTIER

De første partier blev dannet omkring 1870. Inden da havde folketingsmedlemmer med samme holdninger dannet klubber, hvor de kunne mødes og diskutere politik. Disse klubber udgjorde grundlaget for partidannelserne.

De 3 første partier var *Det Forenede Venstre* (i dag Venstre), *Socialdemokratiet* og *Højre* (i dag Det Konservative Folkeparti). Dengang var partierne meget tæt knyttet til en særlig samfundsklasse, hvis interesser de varetog i Rigsdagen. Højre repræsenterede godsejerne og embedsmændene, Socialdemokratiet arbejderne og Det Forenede Venstre bønderne.

Christian d. 10. underskriver Grundloven 5. juni 1915.
Foto: Lars Peter Elfelt (1866-1931), Det Kongelige Bibliotek.

KILDE 6

I Grundloven 1915 er valgret til Folketinget formuleret i paragrafferne 30 og 31. Du skal nu læse paragrafferne.

Inden du læser paragrafferne, skal du kende disse ord:

Indfødsret betyder statsborgerskab.

Offentlig mening betyder den mening, som en stor del af befolkningen har og giver udtryk for.

En vanærende handling er en handling, som gør, at man taber sin ære.

Æresoprejsning er genoprettelse af en skade, man har fået, fordi ens ære har været krænk-
ket. Æresoprejsning kan fx være en offentlig undskyldning.

Understøttelse er penge til at leve for, som man modtager fra det offentlige.

Fattigvæsenet var den offentlige forsørgelse af fattige mennesker.

Bo betyder en persons samlede formue.

Umyndiggørelse betyder at miste sin ret til at bestemme over sig selv og sin formue.

Ordene er i kilderne markeret med *.

§ 30. Valgret til Folketinget har enhver mand og kvinde, som har indfødsret*, har fyldt sit 25de år og har fast bopæl i landet, medmindre vedkommende:

a). ved dom er fundet skyldig i en i den offentlige mening* vanærende handling* uden at have fået æresoprejsning*,

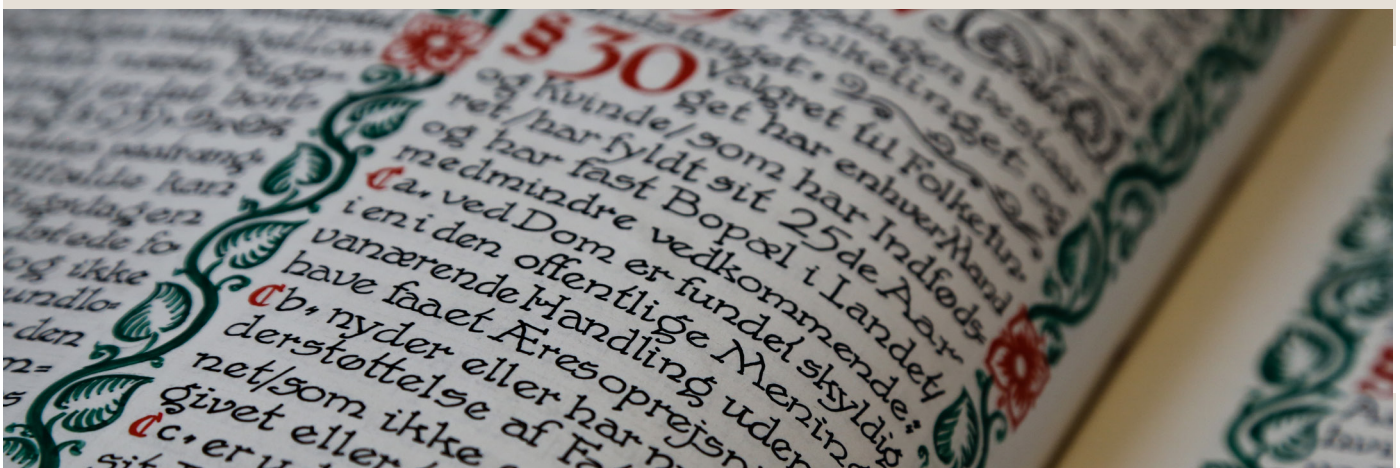
b). nyder eller har nydt understøttelse* af fattigvæsenet*, som ikke er enten eftergivet eller tilbagebetalt,

c). er ude af rådighed over sit bo* på grund af konkurs eller umyndiggørelse*.

§ 31. Valgbar til Folketinget er enhver som i henhold til §30 har valgret til dette.

KILDEARBEJDE

- Formuler med egne ord: Hvilke krav skal man opfylde for at få valgret til Folketinget?
- 1915-Grundloven er siden blev kaldt for Danmarks demokratiske Grundlov. Er du enig i, at den er demokratisk? Hvorfor / hvorfor ikke?

Paragraf 30 i 1915-Grundloven.
Foto: Rune Clausen, Rigsarkivet.

Grundlovsdag i 1800-tallet

Grundlovsdag – den 5. juni – er årsdagen for Grundlovens indførelse. Denne dag fejres demokratiet rundt omkring i landet med politiske taler. Dagen er ikke en helligdag, men i mange overenskomster og ansættelsesaftaler er Grundlovsdag indskrevet som en hel eller halv fridag.

Du skal nu høre lidt mere om grundlovsfejringen i 1800-tallet, hvor Grundlovsdag var en fest- og kampdag, som mange deltog i.

1800-tallets grundlovsfester

Den første offentlige grundlovsfest blev holdt i 1853. Her samledes man på tværs af politiske grupperinger og hylkede kongen og demokratiet. I løbet af årene udviklede disse fejringer sig til store offentlige fester. Man gik i optog og mødtes i parker og på andre offentlige pladser, hvor der blev holdt taler og sunget sange.

I 1870'erne, hvor de politiske partier stod stejlt over for hinanden, og hvor der var kamp om forfatningen, var det slut med en fælles grundlovsfest. Både Højre, Venstre og Socialdemokratiet mente, at Grundlovsdag var deres dag, og festerne kom til at virke som indbyrdes styrkeprøver. Ved optog gennem byen, politiske taler og sange kunne partierne vise deres syn på demokratiet. For eksempel havde både Venstre og Socialdemokratiet kvinder med i deres optog for at vise, at de inkluderede kvinder i demokratiet.

Grundlovsfesten 1915 fejredes bl.a. med et kvindeoptog gennem København.

Foto: Dansk Kvindesamfund.

Højres Grundlovsfest

Du skal nu læse en avisartikel fra Aarhus Stiftstidende 6. juni 1899, som beskriver partiet Højres grundlovsfest i Aarhus. På næste side finder du arbejdsopgaver til kilden.

Inden du læser kilden, skal du kende disse ord:

Skovdamper er et dampskib.

Socialisterne er (i denne sammenhæng) arbejderne.

Procession betyder et højtideligt optog.

Appel betyder stærk kraft, der påvirker følelsesmæssigt.

Fortræffelig betyder fremragende.

Overretssagfører er en advokat.

Illumination betyder smuk belysning.

Brogede betyder forskelligartede.

Ordene er markeret med en * i teksten.

KILDE 7

Grundlovsdagen

Højres fest

Grundlovsvejret fornægtede ikke i går sine traditioner. Fra morgenstunden lå der bagen-de sommervarm sol over by og land og lyste over naturens pragtfulde, friske skønhed, mens en frisk brise bragte husenes og skibenes master af flag til at veje som festlige dekorationer. En usædvanlig mængde mennesker var på benene, fra den tidlige morgen var der livlig færdsel på gader og veje af festklædte herrer og damer, vogne med lysklædte skovgæster rullede i lange rækker ud af byen, og de små skovdampere* var overfyldte til enhver tur. Hen på eftermiddagen gik strømmen atter ind til byen, thi kl. 5 skulle grundlovsfesten begynde. Ved den tid stillede folk i store klynger op imod "Vennelyst", hvor Højres fest blev afholdt, og særlig efter at socialisternes* procession* var marcheret af, var tilstrømningen til det smukt pyntede anlæg stærk.

Man samledes på pladsen udenfor pavillonen, fra hvis veranda dagens taler skulle holdes,

og mens musikken indledede festen med et par numre, fyldtes den åbne plads med et større publikum, end Højres grundlovsfester i de senere år har samlet. Og der var den rette stemning mellem folk. Sangene blev sunget med appel*, og talerne hørtes med den største opmærksomhed. De gjorde alle stærkt indtryk, men særlig – og med rette – vakte en fortræffelig* tale for Grundloven af overretssagfører* Schwenn almindelig begejstring. Efter festen i fri luft samledes så mange, som pavillonens sal kunne rumme, omkring de dækkede borde, og her blev atter holdt taler, mange og gode taler.

Udenfor spillede Bergmanns orkester fra musiktribunen, mens det skønne anlæg fyldtes med en stadig voksende menneskemasse, der havde vanskeligt ved at finde plads og bevæge sig; og da mørket begyndte at falde på, tændtes en nydelig illumination*, der lod haven med dens brogede* folkeliv stråle i ma-

gisk belysning. I teatersalen trådte ungdommen dansen under megen glæde, medens det øvrige publikum i og udenfor pavillonen – som oftest forgæves – søgte at tilkæmpe sig en forfriskning. Fra først til sidst var Højres grund-

lovsfest så vellykket, at den konservative vælgerforenings bestyrelse kun kan have grund til at glæde sig over resultatet.

Festen i "Vennelyst" overværedes af ca. 5000 mennesker.

KILDEARBEJDE

- Hvordan fejres Grundlovsdag i partiet Højre ifølge avisartiklen?
- Hvorfor holder Højre ikke festen sammen med andre, fx Venstre eller Socialdemokraterne?
- Kan du ud fra artiklen se, om avisen Aarhus Stiftstidende, som er kildens afsender, har et politisk tilhørsforhold? Begrund dit svar.
- Hvordan adskiller denne fejring af Grundlovsdag sig fra nutidens fejring af dagen? Hvad plejer du at lave på Grundlovsdag?

Grundlovsfest på Varde Torv, 5. juni 1885.
Foto: Varde Lokalhistoriske Arkiv.

Nu er du klar til at tage til
Grundlovsfest
på KØN.

Og husk at tage din
kampgejst med!
Du skal nemlig **kæmpe**
for demokratiet i et
1800-tals perspektiv.

Måske får du
dine krav igennem?

Efter museumsbesøget

8. b fra Kragelundsskolen holder grundlovsfest i den gamle byrådssal.
Foto: KØN.

OVERVEJ

Hvad fandt du ud af? Skriv de tre vigtigste ting ned.
Hvad undrede dig mest? Hvorfor?

DEBATTÉR MED DINE KLASSEKAMMERATER

Hvad har forløbet på KØN vist om Grundlovens og demokratiets betydning i 1800-tallet?

Demokrati i dag?

Nu har du besøgt KØN, hvor du sammen med din gruppe kæmpede for at få jeres historiske personers holdninger til stemmeretten fremført til grundlovsfesten. Du oplevede, at nogle grupper fik deres krav igennem – andre gjorde ikke.

Snart skal du møde to unge mennesker, som kæmper for at få deres politiske holdninger og værdier igennem. De vil debattere nutidens demokrati med dig og din klasse.

Inden du møder de to ungdomspolitikere, skal du vide lidt om ideologier og de politiske partier.

Hvad er politik?

Ordet politik bruges oftest til at beskrive alt det, der handler om at styre eller påvirke den måde, samfundet er indrettet og udvikler sig på. Politik er det, der vedrører det fælles i samfundet.

Politiske spørgsmål kan fx være:

- Hvor meget skal vi betale i skat?
- Hvor hurtigt må vi køre på landevejene?
- Hvor meget må fabrikker forurene?
- Hvor hårdt skal man straffes, hvis man begår kriminalitet?
- Hvor mange penge skal bruges på forsvaret? På skoler? På sygehuse?

- Hvor mange elever må der være i en klasse – hvis der altså skal være et maksimum?

Politik handler om at fastsætte eller fordele værdier, fx økonomiske værdier, ud fra ens holdninger. Ofte ligger der en ideologi til grund for holdningerne.

POLITIK

Ordet *politik* kommer af de græske ord '*politike*' (*techne*), som betyder '*statskunst*', og '*polites*', som betyder '*borger*'.

Fire ideologier

En ideologi handler om, hvordan samfundet er, men også om, hvordan samfundet bør være, og den indeholder en række forslag til samfundssændringer, så samfundet bliver sådan, som man ønsker det. En ideologi fungerer således som en slags rettesnor eller et holdepunkt for mennesker og politiske partier.

De nutidige danske partier bygger alle sammen i større eller mindre grad på en ideologi, selvom nogle af dem er meget sammensatte og eksempelvis godt kan have én ideologi på det økonomiske område og en anden på det sociale.

De tre store ideologier *liberalisme*, *konservatisme* og *socialisme* opstod i 1700- og 1800-tallet.

Ud fra socialisme og liberalisme udsprang en fjerde ideologi; *socialliberalisme*. Der findes mange andre ideologier, men i det følgende handler det om disse fire.

Ingen af de fire ideologier er entydige og uforanderlige, og de har gennem tiden været opfattet og fortolket forskelligt. I de følgende beskrivelser er ideologierne forenklet, så de er nemmere at forstå.

IDEOLOGI

Ordet *ideologi* kommer af det græske ord '*idea*', som betyder '*billede*' eller '*idé*', og ordet '*logi*', som betyder '*læren om*'. Ideologi betyder således '*læren om ideer*'.

Konservatisme

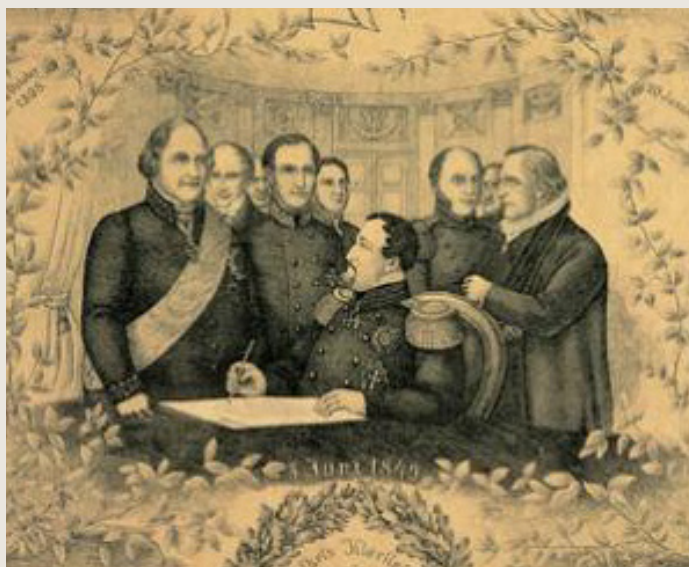
Konservatismen, som blev formuleret i slutningen af 1700-tallet som en reaktion på Den Franske Revolution og de liberalistiske ideer, kommer fra det latinske ord *conservare*, der betyder at bevare.

I konservatismen går man ind for en organisk udvikling af det bestående samfund. Denne udvikling skal foregå i respekt for de grundlæggende historiske institutioner, som ifølge konservatismen holder sammen på samfundet. Hvis noget skal ændres, skal det ske langsomt – udviklingen skal vokse organisk – ligesom et træ.

Værdier og traditioner såsom familien, kirken, kongehuset, kulturen og forsvaret tillægges stor betydning i konservatismen. Disse elementer anses som værende med til at bevare og forme samfundet. Historien og kulturen er derfor vigtige.

Konservatismen går ligesom liberalismen ind for fri konkurrence og privat ejendoms-

ret. Men konservatismen og liberalismen har forskelligt syn på, hvor stor en rolle, staten skal spille. Ifølge konservatismen skal staten tage hånd om de svageste i samfundet. Staten må også godt lave regler for privatpersoner og virksomheder, når det sker for fællesskabets bedste.

Frederik 7. underskriver Grundloven 5. juni 1849. De tidligste konservative bakkede op om kirken, kongemagten og adlen. I Danmark knyttede konservatismen sig til partiet Højre, som fra 1865 og frem til 1901 var dominerende i dansk politik gennem sin alliance med kongemagten. Litografi, formodentlig 1874. Nationalmuseet.

Liberalisme

Liberalisme kommer fra det latinske ord *liber*, der betyder fri.

Ideologien, som opstod i Europa i slutningen af 1600-tallet som kritik af enevælden (hvor en konge har magten), hviler på et individualistisk menneske- og samfundssyn. Tanken er, at det enkelte menneske skal være frit. I liberalismen understreges især to slags friheder. Den første er *den personlige frihed*, som handler om, at mennesket skal kunne udfolde sig frit; at man skal kunne leve sit liv og tænke, som man vil. Den anden er *økonomisk frihed*, som handler om, at man skal kunne skabe sig nogle gode muligheder for at klare sig økonomisk. Man skal kunne eje sin egen bolig eller virksomhed – det kaldes *privat ejendomsret* – og virksomhederne skal have *fri konkurrence*, dvs. frihed

for den enkelte virksomhed til at konkurrere med andre virksomheder.

Det gode liv skabes af det enkelte menneske. "Enhver er sin egen lykkes smed", siger liberalisterne. Mennesket har selv ansvar for at skabe sig et godt liv. Ifølge liberalismen er mennesker født forskellige. Det er derfor naturligt, at der er uligheder i samfundet, men alle skal have lige mulighed for at ændre deres liv.

Liberalismen har et dobbeltsidet forhold til staten. På den ene side er den nødvendig til for at beskytte det enkelte menneskes rettigheder og de fælles interesser (fx nationens grænser). På den anden side må den ikke blive så magtfuld, at den begrænser det enkelte menneske. Derfor må statens magt ifølge liberalismen begrænses og kontrolleres.

Franske revolutionister stormer slottet Tuileries den 10. august 1792.

"Frihed, lighed og broderskab" var et af slagordene under Den Franske Revolution. Liberalismens idé om det frie marked og frihed til det enkelte menneske stod i modsætning til stændersamfundets fastlåste klassesdeling.

Billedet er malet af Jean Duplessis-Bertaux. Foto: Wikimedia Commons.

Socialisme

Socialisme kommer fra det latinske ord *socius*, der betyder kammerat eller forbundsfælle.

Socialismen opstod i 1800-tallet som en kritik af liberalismen. I løbet af 1800-tallet gennemgik samfundet store forandringer. Fabrikker skød op rundt omkring, og mange mennesker flyttede fra landet ind til byerne for at arbejde på fabrikkerne. Løn- og arbejdsvilkår var ikke gode. Sådan måtte det være, mente liberalisterne, for det var et resultat af markedskræfterne, af udbud og efterspørgsel. Hvis staten blandede sig, ville det gå ud over det frie marked og den frie konkurrence, hvilket de mente ville skade samfundet, fordi de anså de frie kræfter for at være bedst til at regulere udviklingen. Heri var arbejderne ikke enige. De ønskede bedre vilkår og højere løn for deres arbejde, end de fik under de frie markedskræfter.

Det var især den tyske filosof Karl Marx, der formulerede grundtankerne i den socialistiske ideologi. På baggrund af en omfattende analyse af den hidtidige samfundsudvikling nåede han frem til, at det var *arbejdet*, der var

kilden til værdierne i samfundet. Arbejderne bearbejdede råstofferne i fabrikkerne, så varerne kunne sælges på markedet, men de fik ikke selv hele den værdi, de skabte, de fik kun noget af den, mens fabriksejerne fik det øvrige. Herved skabtes to klasser med forskellige interesser: de, der arbejdede og skabte værdi, og de, der ikke arbejdede, men ejede fabrikkerne/produktionsmidlerne ("kapitalisterne") og tjente på de andres arbejde.

Det rimeligste ville derfor være, at arbejderne selv eller alle samfundets medlemmer ejede produktionsmidlerne og dermed fik del i værdierne.

Sådan et samfund burde ifølge Marx og de tidlige socialister indføres ved en revolution: en hurtig – og måske voldsom – omformning af det bestående samfund til et nyt og mere lige og frit samfund. Først derefter kan alle mennesker udfolde sig frit og på lige vilkår. Da socialisterne opfatter mennesket som værende fundamentalt godt og socialt, vil det socialistiske samfund blive et idealsamfund med plads og hensyntagen til alle dets medlemmer.

Socialismen i 1800-tallet kritiserede bl.a. fabriksarbejdernes løn- og arbejdsvilkår. Fotoet viser arbejdere på en cigarfabrik. Foto: Københavns Museum.

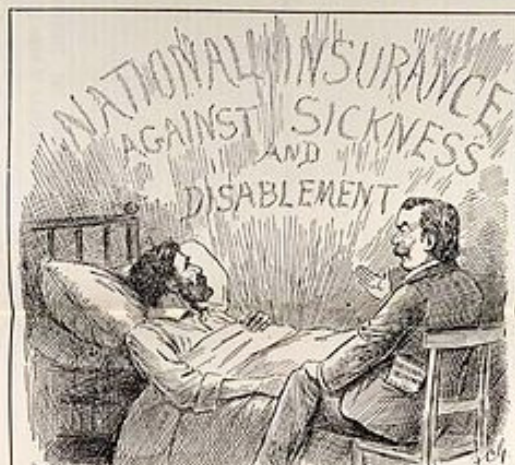
Socialliberalisme

Ideologien opstod i 1800-tallet og er en blanding af socialisme og liberalisme.

Ifølge socialliberalismen er den frie konkurrence og private ejendomsret vigtig for samfundet, men socialliberalismen afviser liberalismens idé om, at "enhver er sin egen lykkes smed". Ikke alle kan klare sig lige godt, og staten må derfor hjælpe de svage.

Det kan gøres ved hjælp af et *socialt sikkerhedsnet*, fx ved at staten giver understøttelse (hjælp) til dem, som ikke kan forsørge sig selv. Staten skal i følge socialliberalisterne også være mere end blot beskytter af menneskets frihed. Den skal også tage sig af hospitaler, uddannelse osv.

THE DAWN OF HOPE.

Mr. LLOYD GEORGE'S National Health Insurance Bill provides for the insurance of the Worker in case of Sickness.

**Support the Liberal Government
in their policy of
SOCIAL REFORM.**

Flyveseddel fra 1911. Afsenderen er det Liberale parti i Storbritannien, som her taler for sociale reformer, som kan forbedre arbejdernes vilkår. Foto: Wikimedia Commons.

De politiske partier

Et parti er en politisk organisation med et fælles fundament for, hvilke værdier man synes samfundet skal have, og hvordan man opnår disse. Folk melder sig typisk ind i et parti for at få indflydelse på samfundets udvikling, da det er nemmere at nå sit mål, hvis man arbejder sammen med ligsindede.

Partiernes samfundssyn bygger på ideologierne. Man kan tit udlede, hvilken ideologi et parti bygger på ud fra deres mærkesager. Fx er en af Liberal Alliances (liberalistisk parti) mærkesager at sænke skatten og at mindske staten, mens Enhedslisten (socialistisk parti) fx arbejder for større omfordeling gennem statsstyring og flere arbejdspladser i det offentlige.

UNDERSØG

I dag er der 9 partier i Folketinget: Venstre, Det Konservative Folkeparti, Liberal Alliance, Dansk Folkeparti, Alternativet, Socialdemokratiet, Enhedslisten, Det Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti. Derudover kan det nye parti, Nye Borgerlige, opstille til næste folketingsvalg, idet partiet har indsamlet de omkring 20.000 underskrifter, det kræver for at kunne opstille.

Arbejd i ekspertgrupper. Hver gruppe har ansvaret for et parti.

Brug internettet og find partiets mærkesager. Skriv fem af partiets mærkesager ned. Snak sammen om: Hvilken ideologi eller hvilke ideologier ligger til grund for partiets politik?

OVERVEJ

Spørg en ungdomspolitik

Notér tre spørgsmål, som du gerne vil stille ungdomspolitikere.

Hør derefter klassekammeraternes spørgsmål. Sammen udvælger I de tre bedste. Dem skal I stille til ungdomspolitikere, når de kommer på besøg.

**Du er nu klar til at få besøg af
ungdomspolitikerne.**

**De vil guide dig og din
klasse igennem en
demokratisk dialog,
som først og fremmest
handler om
demokratiet nu og her
– og om dine holdninger
og meninger.**

Seks afsluttende opgaver

Opgave 1. Skriv din egen grundlovstale

Siden demokratiets indførelse i 1849 har man hvert år den 5. juni fejret Grundloven og demokratiet. Dagen kaldes Grundlovsdag. Rundt omkring i landet holdes grundlovsfester, hvor talere – typisk politikere – hylder de demokratiske værdier. I talen fremhæves ofte de personer, begivenheder eller foreninger, som ifølge taleren har været med til at skabe demokratiet. Ofte benytter taleren disse til at debattere samfundets og demokratiets fremtid – sådan som taleren ønsker, at demokratiet og samfundet skal udvikle sig.

Du skal nu skrive din egen grundlovstale.

- Inden du skriver talen, skal du tage stilling til følgende:
- Hvad betyder Grundloven for dig?
- Hvilke fortidige begivenheder eller personer vil du inddrage i din tale – og på hvilken måde? (Tænk fx på de historiske personer fra rollespillet på KØN).
- Hvordan oplever du nutidens demokrati?
- Hvad er et godt demokrati – ifølge dig?
- Hvilke værdier ville du kæmpe for, hvis du var politiker?

Inddrag dine overvejelser i din grundlovstale.

Hav også fokus på at lave en god, fængende indledning og en afslutning, som kort og præcist opsummerer dine vigtigste budskaber.

Aftal med din lærer, om talen skal afleveres på skrift eller som en videofilm. Aftal også længde på talen.

I kan efterfølgende holde jeres taler i små grupper, for hele klassen, ved et forældrearrangement eller for en parallelklasse.

Opgave 2. Skriv en avisartikel om grundlovsfesten på KØN

Husker du, at du inden museumsbesøget læste en avisartikel om partiet Højres grundlovsfest – bragt i Aarhus Stiftstidende d. 6. juni 1899? Hvis ikke, er det en god idé at læse artiklen igen (du finder den på side 31).

Du skal nu skrive en avisartikel om jeres grundlovsfest på KØN.

Forestil dig, at du er journalist i 1800-tallet. Du skal skrive en avisartikel om fejringen af Grundloven. Selvom du skal skrive objektivt – det vil sige, at du ikke skal komme med dine egne holdninger – har din avis og dine læsere et politisk tilhørsforhold. Aarhus Stiftstidende var fx en konservativ avis, og det var fortrinsvis folk, som støttede partiet Højre, som læste avisen. En socialdemokratisk avis var den københavnske avis Social-Demokraten eller den aarhusianske avis Demokraten. Politiken (som blev grundlagt i 1905) var talerør for partiet Det Radikale Venstre.

Vælg avis (eller opfind din egen avis) og vælg politisk tilhørsforhold.

Skriv avisartiklen som en øjenvidneberetning – du er ”fluen på væggen” til grundlovsfesten og beskriver, hvad der sker. Du må *ikke* bruge fortælleformen ”jeg”, men blot være beskrivende. Brug de grundlovstaler, som I holdt, som hjælp til at fortælle om de forskellige gruppers holdninger til stemmeretten.

Din avisartikel må gerne indeholde et interview. Måske interviewer du partiets formand, en fattig arbejder (som kæmper for bedre vilkår og for stemmeret til tjenestefolk), en borgerskabskvinde (som kæmper for valgretten for kvinder), eller en fabriksejer?

Og husk, at din avis’ politiske tilhørsforhold skal kunne fornemmes – ligesom i Aarhus Stiftstidendes artikel om partiet Højres grundlovsfejring.

Aftal avisartiklens længde med din lærer.

Opgave 3. Lav en film: Demokrati og unge i dag?

- Hvad betyder demokrati for unge i dag?
- Hvad skal der til for at få nutidens unge til at deltage i demokratiet?
- Hvordan ser demokratiet ud i dag, og hvilket demokrati ønsker I i fremtiden?
- Hvordan sikrer vi en demokratisk dialog – også på de sociale medier?

Gå sammen i små grupper, og lav en kort oplysningsfilm, som kommer med jeres svar på et eller flere af de ovenstående spørgsmål. Filmen kan også være en reklamefilm, som skal få flere unge til at interessere sig for at deltage i politik.

Aftal filmens varighed med jeres lærer.

I kan efterfølgende vise filmene for hinanden i klassen eller måske til en parallelklasse eller ved et forældrearrangement.

Opgave 4: Lav dit eget banner

I 1800-tallet såvel som i dag indgik bannere og faner i grundlovsfejringen. Fra slutningen af 1800-tallet var det normalt, at personer fra partier eller fagforeninger samledes og gik i hver sit optog gennem byen. Her spillede partiets eller foreningens fane en stor rolle. På fanen kunne man se det politiske tilhørsforhold, og på bannere stod foreningens politiske slogans eller budskaber. Faner og bannere var således en måde at vise gruppens identitet og politiske værdier.

Lav dit eget banner. På dette banner skal fremgå dine værdier: Hvad kæmper du for?

Find først ud af dit banners budskab. Hvilke værdier skal det udtrykke?

Lav derefter lidt research, som kan inspirere dig. Hvordan så de politiske faner ud i 1800-tallet, og hvordan ser de ud i dag? Hvordan kan dit budskab – altså de værdier, som du kæmper for – komme bedst til udtryk på et banner?

Find på et godt slogan og nogle symboler eller tegninger, som understøtter dit budskab.

Fremvis dit banner for resten af klassen. Har I alle lavet bannere, kan I måske arrangere et optog i frikvarteret, så jeres politiske budskaber kan komme ud til andre elever på skolen.

Opgave 5: Lav et skuespil om køn og klasse i 1800-tallet

I 1800-tallet var samfundet inddelt i klasser. To eksempler på klasser var borgerskabet (de rige og velstillede, fx fabriksejere og købmænd) og arbejderklasse (dem, som fx arbejdede på fabrikkerne). Der var, som du måske fandt ud af på KØN, stor forskel på ens liv, værdier og holdninger, alt efter hvilken klasse, man tilhørte.

Køn havde, som du også oplevede på museet, ligeledes en stor betydning. Manden var overhovedet i familien og beslutningstager i kvindens liv.

Gå sammen i små grupper og lav et skuespil, som handler om køn og/eller klasse i 1800-tallets Danmark. Skuespillet skal sætte de konflikter, der kan opstå mellem køn eller mellem klasser, til debat.

Måske skal jeres skuespil handle om et ægteskab mellem en mand og kvinde i borgerskabet? Eller en samtale mellem en fabriksejer og de folk, som arbejder på hans fabrik? Det kunne også være en samtale mellem husbond (manden, som var overhovedet i familien) og familiens tjenestefolk?

Aftal skuespillets varighed med jeres lærer.

Vis skuespillene for hinanden i klassen, for en parallelklasse eller til et forældrearrangement.

Opgave 6. Skriv en fortids-, nutids- og fremtids-øjenvidneberetning

En øjenvidneberetning er en beretning om en begivenhed, som den, der skriver, selv har overværet eller deltaget i. Du skal forestille dig, at du har deltaget i en grundlovsfest i 1800-tallet. Beslut dig for, om du er en del af borgerskabet (dvs. de rige og velstillede), eller om du tilhører arbejderklassen, bondestanden eller tyendet (tjenestefolkene) – og også hvilket køn, du er. Skriv en øjenvidneberetning, hvor du fortæller, hvad du ser, hører og oplever til grundlovsfesten.

Forestil dig så, at du er til grundlovsfest i dag. Hvad ser, hører og oplever du? Hvad laver du? Hvilken betydning har grundlovsfesten for dig?

Forestil dig derefter, at du er et ungt menneske, som lever i år 2100. Hvordan holdes grundlovsfester på dette tidspunkt? Hvis de da holdes? Hvad ser, hører og oplever du?

Skriv tre øjenvidneberetninger – en med udgangspunkt i fortiden, en i nutiden og en i fremtiden. Benyt jeg-fortæller, skriv i datid og fortæl levende og detaljeret om dine oplevelser, så læseren af din øjenvidneberetning har mulighed for at forestille sig det, du beskriver.

Aftal tekstens længde med din lærer.

Øjenvidneberetningerne kan også laves som en lille film.

Klejstrup Musikefterskole laver banner til grundlovsfesten.
Foto: KØN.